

JOSEP MARIA FIGUERES. **Historiador i escriptor**

Compromès amb Catalunya

La història li ha ensenyat que Catalunya no es rendeix mai, però també sap que els ciutadans no poden lluitar sols i que els mitjans de comunicació són clau per fer un tomb al país

Escriptor i investigador infatigable

ANDREU MAS
Josep Maria Figueres és un treballador incansable, com ho demostra el despax de casa seva, des d'on escriu enclotat en una munió de llibres, manuscrits i documents que el guien pel mar de la història i, especialment, pel que fa referència a la història del periodisme del nostre país. Investigador i escriptor prolífic, ara coincideixen al mercat tres nous llibres: dos sobre el periodisme i la Guerra Civil i un altre sobre Pau Casals. Per a ell ja són història, fa temps que l'ocupen nous reptes. Malgrat dedicar-se a la recerca històrica, demana parlar del moment que vivim al país, del relat que construïm i que algun dia serà objecte d'estudi.

–Tres llibres apareguts en dos mesos. Tenia molt a dir?

–«És una coincidència editorial, que s'explica perquè tinc la docència concentrada de setem-

Josep Maria Figueres i Artigues va néixer el 1950 a Vilanova i la Geltrú. No tothom pot dir que té una entrada pròpia a l'Enciclopèdia Catalana. Ell l'hi té per mèrits propis. Aquest doctor en història del periodisme és autor de més d'una trentena de llibres i ha participat d'una manera o altra –prologant-los, editant-los, coescriuint-los– en una setantena llarga més. Bàsicament ha centrat la seva feina a recollir i explicar la història del periodisme català, però també ha fet recerca en el camp de la història política, dedicant un parell de llibres al president màrtir, Lluís Companys.

bre a febrer. La resta de mesos els puc dedicar a la investigació i a la preparació de llibres i això fa que els llibres surtin de plegat en un mateix període».

–Lluís Capdevila era un periodista compromès. Aquesta és una figura en decadència en el panorama comunicatiu actual?

–«Penso que no. Sovint mirem el que té més impacte, que és l'espectacle, la frivolitat, però hi ha molts periodistes compromesos políticament, socialment o humanament i que treballen en publicacions a favor de minories. El món no podria avançar sense compromís».

–Els periodistes no ens hem acomodat, però?

–«El periodista està afeblit perquè ha perdut part del control del que fa, perquè ha de treballar un mateix tema en diferents suports alhora –paper, digital, fins i tot audiovisual–; si hi afegim

que hi ha un major control de la propietat, encara es debilita més. A Catalunya no hi ha un sindicat de periodistes prou fort i això afavoreix la individualitat, el periodista es troba sol i aleshores cedeix. El paper dels nostres llicenciats és força trist, en molts casos s'han d'autoexplotar molt per crear el seu propi mitjà...»

–La crisi dels mitjans en paper afecta el periodisme?

–«El periodisme sempre es re-

L'historiador, escriptor i professor universitari al despatx de casa seva, on treballa envoltat de tota mena de documents i llibres. Tot just n'ha tret tres al mercat que ja en té de nous per publicar. / JUANMA RAMOS.

nova. El problema és econòmic. Hi ha diaris que si no formessin part d'un grup multimèdia no serien viables o que si no regalessin tovalloles o samarretes no podrien continuar. El diari té una situació difícil. Hi ha qui aventura que es formaran dos grups: una minoria, una elit, que llegirà paper, que estarà informada i que tindrà molt poder de decisió, i una majoria que només trobarà entreteniment als

mitjans de comunicació. D'altra banda, caldrà preservar el paper de la televisió pública. Si li rebaixem els ingressos per publicitat ens podem trobar que l'afeblim i això empobrirà la societat. La riquesa i la qualitat d'una societat no vindrà donada pel nombre de canals de televisió sinó per la qualitat: a major nombre de ca-

nals, major frivolitat. Televisió de Catalunya, tal com la tenim ara, és un luxe que hem de preservar com a societat».

—Els mitjans digitals han canviat el periodisme per bé o per mal?

—«La qualitat moral rau en les persones, no en els mitjans».

—Que qualsevol pugui fer

de periodista vol dir que la informació és més lliure?

—«La informació depèn de la capacitat de les persones. Hi ha països com Alemanya on per fer informació econòmica s'ha d'haver estudiat economia, per exemple. Estudiar periodisme no dona la capacitat a la persona, el que l'hi dona és la seva naturalesa, els seus principis. Un pot ser lliure callant. Hi ha coses que no es poden dir en un diari

però sí en un llibre, per això hi ha periodistes que escriuen llibres».

–Si el gran paradigma del periodisme actual és WikiLeaks, estem arreglats...

–«Les empreses tenen una influència extraordinària, però cada cop més en tenen els referents intel·lectuals que es vehiculen des dels grans mitjans. Per això, quan calen bombers, es fan sèries de bombers a la televisió, o de policies si passa el mateix».

–Tornant a Capdevila, fins a quin punt un periodista que és un combatent no distorsiona la realitat?

–«Ell era un combatent ideològic, anava armat i potser va tirar algun tret, però no era un soldat. La pràctica totalitat dels periodistes de Barcelona es van comprometre amb la causa del 36 –excepte aquells que van foragitar els gàngsters de la FAI i que van entregar a braços d'en Franco–. Capdevila va voler anar a primera línia, malgrat que tenia una bona posició social, perquè considerava que el seu paper era allà. La seva arma era la ploma».

–Ha publicat un segon llibre sobre el periodisme a la Guerra Civil. Diria que a la pràctica el periodisme que es fa en aquella època és quasi exclusivament partidista?

–«Absolutament. La societat estava molt polaritzada. El periodisme d'aquella època defensa un seguit de conviccions: el dret de la dona al vot; el dret a un ensenyament gratuït, universal i de qualitat; l'avortament; el divorci; la reforma agrària... Al conjunt de l'Estat això provoca una reacció totalitària que no guanya a les urnes però que està disposada a agafar un martell i trencar l'urna».

–El periodisme català del franquisme està a l'altre extrem del pèndol: fa seguidisme o prova de sobreviure?

–«Hi ha molts matisos; no és el mateix periodisme el de Joan Triadú que el de la persona que va a veure el governador civil i fa el que li diuen. Què és periodis-

«No podem perdre la televisió pública catalana que tenim ara»

«Per ser independents necessitem un líder que sigui respectat i una organització»

«És un miracle que Catalunya hagi resistit la pressió cultural del franquisme»

«Tots podem tenir un minut de glòria, però Casals sempre va estar compromès»

me català? Hi ha molts periodistes catalans que han marxat a l'exili o bé estan callats. És una vergonya el que va fer el franquisme amb molts directors de diari com en Joaquim Ventalló, que s'ha de guanyar la vida fent traduccions d'en Tintín. La voluntat del franquisme era humiliar el vençut o exterminar-lo físicament. El franquisme era venjatiu. Com podem parlar de periodisme quan mataven la gent pel carrer durant una llarguíssima postguerra de terror? Aquí no s'ha fet la necessària investigació històrica de la persecució que va fer el franquisme en tots els àmbits. És un deure de les institucions i no és massa tard per fer-lo».

–El darrer dels llibres que ha publicat tracta de Pau Casals. Què és el que més l'ha impactat del músic?

–«La constància. Tots podem ser herois durant un minut de la nostra vida, però ell manté una fermesa i un coratge tota la seva vida. És un home sol contra la dictadura i contra la intolerància arreu del món. Per exemple, no va a tocar als països totalitaris, després als que donen suport a les dictadures».

–Avui necessitem herois civils com ell?

–«Sempre».

–Vostè que ha analitzat tant la història d'aquest país: ha arribat el moment de caminar cap a la independència?

–«S'hi està caminant».

–Sense Convergència no hi ha independència?

–«Sense el país no hi ha independència».

–L'independentisme sobtat de Pujol és una manera de treure pressió a Mas per poder negociar a Madrid el peix al cove?

–«Les seves declaracions no són una apologia de la independència. Llegides atentament són una constatació de la realitat: el tradicional ofec econòmic de Catalunya, que no és nou –ja el denunciava Macià, i abans, al se-

gle XIX, ho havia fet Mirall quan explicava que els carrers de Madrid es feien amb càrrec als pressupostos generals de l'Estat, perquè ho consideraven quilòmetre zero–. L'espoli és continuat. Aquest país no pot funcionar quan les mesures de la seva vitalitat no vénen dictades per principis equànimes o justos sinó per criteris que no responen a una realitat objectiva. Aquests dos motius són una fàbrica de creació d'independentistes. Aquest procés pot durar cinc anys o cinquanta, però no es pot aturar».

–La decisió del que Catalunya pot ser en el futur no està ja més en mans dels ciutadans que no pas dels polítics?

–«No és tan senzill. Fa falta un líder, que sigui respectat, i una organització –per petita que sigui– i una espurna. Aquesta espurna es pot produir en qualsevol moment, el que convé és que hi hagi una organització que tingui uns criteris i un líder. Ara s'estan fent moviments i se'n faran més i trobarem respostes que portaran a una polarització que serà d'estratègia de tensió. L'espanyolisme s'organitzarà amb recursos, de la mateixa manera que es reparteixen gratuïtament diaris que exposen aquest pensament a Barcelona –de tiratge inflat–, mentre els que defensen la identitat catalana sempre han de ser suportats per la població. Només cal comparar els diaris suportats per pressupostos camuflats d'empreses públiques i els que paguen els ciutadans».

–Ara no tenim ni líder ni organització?

–«Hi ha molts líders en potència, moltes organitzacions i iniciatives, però un autèntic líder és aquell que té autoritat –no poder–, que és percebut com una persona imprescindible. Els líders a vegades costa d'identificar-los per la conjuntura. Tenim persones que poden exercir aquest lideratge però els fa por perquè el demà és un camí incert que es preveu dur. La fidelitat i la

coherència porten a la privació i, per tant, costa trobar qui vulgui emprendre aquest camí. Ara bé, a vegades es donen circumstàncies que fan aflorar líders i organitzacions».

-Veu el president Mas fent aquest paper?

«Avui no. Però en vuit anys poden passar moltíssimes coses».

-Fa por que el PP aconseguixi la majoria absoluta a Madrid, però sempre és el PSOE qui més lamina els drets dels catalans...

«Cada dia que surto al carrer veig una decisió simbòlica important: que és la retirada dels signes identificatius de les províncies a les matrícules dels cotxes. Aquell senyor ens va donar la policia autonòmica però va imposar un concepte d'Espanya en allò que en ell en va dir xapes. No em miro les coses per persones o partits: el centralisme està impregnat en la mentalitat castellana que ha forjat Espanya. Tingui majoria absoluta el PP o no, cada dia hi ha una iniciativa que malmet la nostra identitat».

-Veu possible a Catalunya una revolució pacífica respecte d'Espanya?

«Dependrà de la capacitat del conjunt de la ciutadania de tenir uns criteris que ara només té una minoria i que, a més, fa la feina de deu persones. Ara bé, té el perill de la ràpida desarticulació. Hem de recordar que el franquisme va desbarborar tota la intel·lectualitat catalana portant-la a l'exili i a la presó. És un miracle que Catalunya hagi resistit. Hem d'introduir nous mecanismes a la societat catalana per avançar. És important que sorgeixin nous diaris en català, però són per a una minoria; tenim un milió i mig de persones que l'únic que saben d'aquest país és que té una bandera que per a ells podria ser la d'Occitània. El cas és: com arribem a aquest noranta per cent de la població? Perquè l'escenari ja no és el carrer, són els mitjans de comunicació. Ens hem de dotar d'instru-

ments: un és la creació d'uns canals de televisió que generin opinió a favor del país. El que no pot ser és que ara hi hagi quasi la meitat de 70 canals de televisió que es dediquin a intoxicar, manipular i alterar la realitat, fins i tot la de l'esport. Hi ha un silenci de Catalunya en el món audiovisual que s'ha de trencar».

-Però és molt difícil lluitar contra Telecinco o Antena 3!

«Abans que apareguessin les televisions privades hi va haver un grup de persones que vam alertar que segons com es fessin les coses tindríem canals espanyolistes i en castellà, i és el que ha passat i nosaltres no tenim capacitat de resposta, com ho demostra el fet que es tanqui TV3 al País Valencià. D'altra banda, el

Figueres assegura que el repte és arribar als nousvinguts. / JUANMA RAMOS

que no pot ser és que hi hagi una televisió privada a Catalunya que emeti en castellà i que quan ho fa en català sigui amb subproductes. Tampoc no pot ser que les televisions locals dediquin part de la programació al tarot i als telèfons 806. Per això vam treballar per fer unes televisions locals? El Parlament ho pot canviar tot plegat. L'altre gran eix per invertir la situació comunicativa a Catalunya és fer diaris gratuïts de gran tiratge en la nostra llengua, només així accedirem als nousvinguts».

-La Vanguardia surt aviat en

Tres novetats editorials

Figueres acaba de posar al mercat en dos mesos tres llibres: dos d'ells dedicats al periodisme i la Guerra Civil i un tercer, a glossar la figura del músic i català universal Pau Casals.

L'editorial Abadia de Montserrat ha publicat *Periodisme en la Guerra Civil*, on ofereix una visió de conjunt sobre el periodisme i el Comissionat de Propaganda. De la mà de la Fundació Josep Irla ha publicat *Les cròniques de guerra de Lluís Capdevila (1936-1939)*, un periodis-

català. Hi ha qui el considera un agent de l'espanyolisme, un llop amb pell de xai...

«*La Vanguardia* és un diari governamental, vinculat a qui mana. En una Catalunya independent seria la nostra bandera. Va ser anticatalanista als anys vint i va tenir una posició centralista durant la Guerra Civil, però cal entendre que ho va fer malgrat ell mateix. El primer que fa el govern de Negrín quan arriba a Barcelona és ocupar *La Vanguardia* i la posa al servei del poder central. Per tant, podríem dir que és més que un diari. És un gran avenç per a Catalunya que faci el pas al català; vol dir que està preocupada pel seu futur. Aquesta decisió la van prendre després de la gran manifestació de Barcelo-

na a l'estiu. Vol renovar els seus subscriptors i l'espai per créixer és la joventut a través del catalanisme. Serà un gran espectacle llegir els seus articulistes en la seva llengua materna. El problema és que mira massa cap a Hollywood, cap a Madrid, però no mira cap als municipis catalans; s'equivoca».

-Ara tindrem molts diaris en català, però potser per l'economia semblen estar en precari.

«Durant la Guerra Civil va ser quan vam tenir més diaris en català. El

1938 teníem al país 41 diaris en la nostra llengua, i això es produeix perquè els comitès obrers locals van prendre el control dels diaris i van passar a fer-los en català. Ara ens podem enlluernar amb xifres d'edició de llibres en català o de nombre de diaris, però el que hem de mirar per saber la salut real dels mitjans és la fortaleza dels seus comptes d'exploració. I el cert és que estem en una situació d'incertesa, malgrat haver progressat molt, i això encara és una herència del franquisme. No som un país normal».

ta considerat a un dels millors cronistes del front català de guerra. Finalment, Angle Editorial ha editat *Pau Casals, escrits i discursos: pau, pau i sempre pau!*, un recull dels textos més compromesos del músic a favor de la llibertat i en contra de la intolerància.